

---

# Wuokko Knocke & Fredrik Hertzberg:

## Mångfaldens barn söker sin plats

### En studie om arbetsmarknadschanser för ungdomar med invandrabakgrund

Svartvitts förlag i samarbete med Arbetslivsinstitutet, Stockholm 2000

Redan under 1980-talets högkonjunktur fanns det tecken på att ungdomar med invandrabakgrund hade en sämre situation på arbetsmarknaden än etniskt svenska ungdomar.

Det mest uppseendeväckande resultatet var att även när forskarna kontrollerade för betyg i svenska, utbildningsnivå, bostadsort och familjebakgrund var risken att vara arbetslös för ungdomar födda i Sverige, men med en eller båda föräldrar födda utomlands, drygt en tredjedel högre än för jämförbara etniskt svenska ungdomar.

Tillgång till lönearbete är fortfarande central för individers och gruppers livschanser idag. Forskning om diskriminering har övertygande visat ett antal strukturella och institutionella mekanismer som förhindrat en hel generation svenska medborgare att finna sin väg in i arbetslivet.

Det har däremot saknats forskning som belyser hur dessa processer äger rum och hur de uppfattas, tolkas och förstås av aktörerna själva: å ena sidan ungdomarna och å andra sidan arbetsförmedlingspersonal och arbetsgivarrepresentanter. Boken *Mångfaldens barn söker sin plats* ger här ett viktigt bidrag genom en teoretiskt inspirerad och empirisk grundligt genomförd forskning som erbjuder värdefull och aktuell kunskap om dessa processer. Det är mot denna bakgrund som bokens relevans och bidrag skall förstås.

De unga invandrarnas arbetslöshet är ett tema som sedan länge ingår i det offentliga samtalet och är präglad av å ena sidan moraliserande röster och å andra sidan av vetenskapliga modeller (kulturavstånd) som betonar att individerna eller grupperna själva utgör "problemet" och med medföljande förslag till åtgärder som syftar till att förändra ungdomarna själva och inte mekanismerna som skapar processerna. Boken är därför ett utmärkt och viktigt bidrag till att visa hur arbetsgivarrepresentanter och arbetsförmedlare är viktiga medaktörer i skapande av utanförskap och diskriminering av dessa ungdomar. Studiens uppläggning, med intervjuer av arbetsförmedlare, arbetsgivarrepresentanter och ungdomarna själva, bidrar till en fördjupad förståelse av en komplex interaktion där direkt och indirekt diskriminering blandas med ungdomars strategier för att hantera detta och ändå ta sig in på arbetsmarknaden.

På en mer generell nivå borde boken rekommenderas till de som är intresserade av frågor rörande (o)rättvisa. Jag kommer i det följande att lyfta fram fyra punkter som enligt min mening förstärker bokens bidrag och som är värda vidare reflektion. De är: kontextuell samhällsanalys, dynamisk interaktion mellan aktör och struktur, blicken för kopplingen mellan olika stratifieringsmekanismer, samt den generösa framställningen av de intervjuades röster.

Mycket av den forskning och de debatter som har inspirerat svenska intellektuella att lyfta fram frågor rörande idéer om "ras" och etnicitet har utvecklats i USA och Storbritannien. Det finns en risk att den anglosaxiska hegemonin resulterar i att analytiska kategorier och förklaringsmodeller om diskriminering, som har producerats i specifika kulturella sammanhang och som speglar dessa samhällsformationers historiska erfarenheter (slaveriet, kolonialism etc), överförs oproblematiskt. Bokens förtjänst är att samtidigt som man för en kritisk dialog med det internationella fältet så erbjuds en specifik samhällsanalys av svenska förhållanden. Texten lyfter fram, inte enbart den svenska välfärdstaten med dess utmärkande socialpolitik, arbetslivsregim och migrationshistoria, utan också det specifika sätt som den panetniska gemenskapen skapas i landet och de specifika diskursiva former för maktutövning genom talet om språk och social kompetens.

Är det möjligt att producera en samhällsanalys som samtidigt som den belyser de strukturella ramar för mänskligt handlande belyser aktörers aktiva roll i reproduktion och förändring av dessa strukturella ramar? Frågan har diskuterats länge och väl inom samhällsvetenskapen. Författarnas förtjänst är att alltid påminna läsaren om dessa ramar – de unga människornas köns- och klassmönster i yrkesval; arbetsförmedlingarnas begränsningar i deras beroende av olika politiska beslut och arbetsgivare; hegemoniska ideologiska "sanningar" (kulturella skillnader) som döljer exploatering – samtidigt som vi få se skillnader och variationer i aktörernas strategier. Samtidigt väjer inte författarna för att lyfta fram den diskriminering och underordning som ungdomarna utsätts för.

Detta tar mig till min nästa punkt. Jag vill lyfta fram med vilken generositet det

empiriska materialet presenteras. Det är inte enbart så att författarna, genom en nyanserad analys som alltid illustreras och exemplifieras, i texten förhindrar läsaren från en förenklad förståelse eller från polariserade jämförelser. Därutöver erbjuder texten genom skickligt utvalda långa citat möjligheter till läsaren att både följa och förstå forskarens resonemang men också att utveckla egna tolkningar av materialet. Den rika empirin i kombination med en nyanserad och empatisk läsning lyckas också lyfta fram variationen i ungdomarnas upplevelser av arbetsmarknaden, arbetsgivarrepresentanterna och arbetsförmedlarna, samt hur dessa erfarenheter blandas med andra erfarenheter i formandet av strategier inför arbetslivet.

Sist vill jag lyfta fram det teoretiska arbete som finns bakom analysen av hur klass, kön och etniska relationer interagerar med varandra och skapar olika mönster och variationer både mellan "svenskar" och invandrarungdomar men också mellan olika grupper av invandrarungdomar. Här skulle det ha varit ännu mera spännande om författarna utvecklat och explicit länkat den empiriska undersökningen till den teoretiska förståelsen. Trots mängden spännande empiri som författarna har till sitt förfogande så är det med en (kanske för) stor ödmjukhet i kopplingen till teoretisk diskussion.

Författarna har varit i kontakt med en grupp som har stigmatiserats inte enbart genom att ofta kallas blatte och svartskalle, utan också genom att ofta påminnas om att de inte tillhör nationen. Titeln på boken är i detta sammanhang intressant. Författarna har här valt att benämna gruppen "mångfaldens barn". De understryker också att gruppen de studerar är på väg att kräva sin plats i samhället. Jag har redan diskuterat bokens bidrag till den samhällsvetenskapliga samtalen. Men jag vill inte avsluta denna

recension utan att lyfta fram något som jag tror kommer att bli en av bokens främsta funktioner: den kommer att läsas av mångfaldens barn i deras sökande efter förståelse och svar.

Universitetslektor **Diana Mulinari**  
Sociologiska institutionen  
Lunds universitet